

Språket vårt

Per Egil Hegge

g Per Egil Hegge er tidligere redaktør i Aftenposten og forfatter av flere bøker, blant annet om språk.

per.egil.hegge@aftenposten.no

Studie, studio og studium

En eksamensvakt som leies inn av en av våre høyskoler, forteller at skolen konsekvent bruker ordet studie når den burde skrive studium. Hun/han har naturligvis helt rett i det, og vi får gi vedkommende vernet status som hederlig og fortjenstfull varsler. Det er ikke så vanskelig å skjønne hvordan og hvorfor denne feilen oppstår, men en feil er det. Vi tar derfor en runde til, selv om de fleste ikke behøver å tenke på eksamener før til neste år.

Først: Et studium kan være det å studere noe, eksempelvis matematikk, og det kalles matematikkstudium. I bestemt form heter det studiet, flertall studier, som i «han fullførte ikke sine språkstudier».

Dernest er det noe som heter en studie, og det kan være et utkast, en skisse til et kunstverk, som i «Vigeland laget flere studier før han begynte med skulpturene til Vigelandsparken». En studie kan også være et utkast til et mer omfattende vitenskapelig arbeide. Det som virker kompliserende, er at både et studium og en studie har likt flertall, nemlig studier/studiene, selv om de har forskjellig grammatisk kjønn.

Til slutt har vi studio, et rom som gjerne er utstyrt med mikrofoner og kameraer og brukes til direktesending eller opptak av radio- og fjernsynsprogrammer, eller i musikk sammenheng. Studio på engelsk betyr noe helt annet, nemlig en liten leilighet, oftest ettværelses. Hvis det ikke er snakk om NRKs Store studio, er også et radiostudio ganske lite, så det betydningsmessige slektskapet er ganske klart.

Hva bør så den høyskolen vi begynte med, gjøre? Til neste eksamen bør den sørge for at det blir skrevet studium og ikke studie på de mappene hvor eksamensoppgavene ligger. Ellers blir det stryk og uthenging i språkspalten – en grusom, men rettferdig skjebne som stort sett er reservert for statsråder, professorer og redaktører.

All kunnskap til alle er en pornobok for bokelskere, med nærbilder av typografi, kobberstikk, kunstpapir, pergamenter og innbindinger, skriver Trond Berg Eriksen. FOTO: FORLAGET PRESS

Leksikon. Nasjonalbibliotekets kjerne i utstillingen *All kunnskap til alle*, ligger oppbevart i en vakker og velskrevet bok. Billedrikdommen er påfallende og overveldende.

All verdens kunnskap

Kronikk

Trond Berg Eriksen
Tidligere hovedredaktør for Store norske leksikon

Drømmen om at det skulle finnes en bok som kunne svare på alle tenkelige spørsmål, er gammel og stammer fra bokreligionene. For både jøder, kristne og muslimer hadde slike forventninger til sine hellige skrifter. Ideen om en slik bok smit-

tet over på andre bøker man laget – en bok som skulle fortjene navnet, måtte inneholde all verdens viten.

Privilegert sjanger

Lenge var derfor leksikonet en privilegert sjanger. Organiseringen og systematiseringen av all verdens viten representerte et speilbilde av den rådende verdensoppfatningen. Leksikonets allvitenskap ble også forbilde for institusjoner, som universitetet, for bygninger, som de gotiske katedralene, for vitenskapelige bøker, som de omfattende summaene, og for samlinger, som de store bibliotekene.

Nasjonalbiblioteket og Universitetet

i Oslo har i disse dager en utstilling om leksikonets historie fra Plinius' *Historia naturalis*, i det første hundreåret av vår tidsregning, og Isidorus' *Etymologiae*, ved inngangen til middelalderen, frem til Francis Bacon i den engelske renessansen, Pierre Bayle (1697) under Solkongen og *Den store franske encyklopedien* (1751-1765). Det siste verket varslet og forberedte den borgerlige revolusjonen som fulgte i 1789.

Utstillingens kjerne ligger oppbevart i en vakker og velskrevet katalog som i noen raske riss gjennomgår noen av de moderne leksikonprosjektene historie. Bibliotekarer, litteraturfolk og historikere har bidratt hver med sitt: nøyaktighet,

KRONIKK

E-post: kronikk@aftenposten.no
Maks. 6000 tegn inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

DEBATT

E-post: debatt@aftenposten.no

Hovedinnlegg: Maks 3000 tegn inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.
Kortinnlegg: 400-1500 tegn inkl. mellomrom.

Kultur- og debattredaktør: Knut Olav Amås

Post: Aftenposten, Debattredaksjonen, Postboks 1, 0051 Oslo

Kronikker/debattinnlegg på nett: aftenposten.no/meninger
• Aftenposten returnerer ikke artikler som blir sendt på papir.

■ Følg Aftenposten på Facebook. Her kan du diskutere innlegg og kronikker, og komme med innspill til Aftenpostens debattredaksjon. facebook.com/apmeninger

■ Følg Aftenposten på Twitter. Alle debattinnlegg postes daglig på vår Twitter. Få med deg innleggene på Norges beste debattside på twitter.com/aft_meninger

Utstilling og bok

All kunnskap til alle.
Leksikon fra perm til skjerm

- Norge er «verdensmester i leksikon». I løpet av 1900-tallet var det ingen land som laget flere leksikon enn oss.
- Men hva slags kunnskap ble samlet mellom skinnpermene fra A til Å?
- Hvilke oppslagsord skulle med? Og ikke minst, hvem skulle skrive artiklene?
- Hvordan har Internett endret vår holdning til kunnskap?
- Utstilling i Nasjonalbiblioteket. Åpen frem til 26. januar 2013.
- Katalogen, utgitt av Forlaget Press, er en bok om hvorfor og hvordan boken nå avløses av andre teknologier som kan mye den gamle boken ikke kunne.

gjenstandsnærhet og store perspektiver. Billedrikdommen er påfallende og overveldende. Resultatet er en pornobok for bokelskere med nærbilder av typografi, kobberstikk, kunstpapir, pergamenter og innbindinger.

Det aktuelle perspektivet er gitt med den tekniske forvandlingen av leksikonet fra papirbasert til skjermbasert. De nye mulighetene for søk og finn, de nye mulighetene for illustrasjoner og krysshensvisninger, har skapt en situasjon hvor papirleksika ikke kan overleve. Men det grenseløst omfattende informasjonstilfanget leverer også en egen form for ufremkommelighet. Utstillingskatalogen (*All verdens kunnskap. Leksikon gjennom to tusen år*, 2012) er en bok om hvorfor og hvordan boken som medium nå avløses av andre teknologier som kan mye den gamle boken ikke kunne.

Bokens fortrinn

Men hva var det boken kunne som de nye mediene ikke kan? For det første kunne den organisere kunnskapene i en struktur som skilte mellom det viktige og det uviktige. For det andre hadde man en viss kontroll med kvaliteten av det som ble presentert. For det tredje viste bøkene frem temaer og artikler som brukeren ikke hadde tenkt å spørre om, fordi han ikke visste at de fantes. De elektroniske mediene som bare svarer på det du spør om, og skjuler alt annet, stiller ofte for store krav til spøreren. Kan man ikke stave et navn eller et vanskelig ord rett, tilhører det ikke lenger virkeligheten.

Politiske bokprosjekter

For det fjerde kunne man gjennomføre målrettede fornyelsesprosjekter for å sikre at vitenskapenes, borgernes, arbeiderklassens, kvinnenes eller de nasjonale interessenes perspektiver ble kjent. Leksika på papir var i utpreget forstand politiske bokprosjekter og deltok ikke sjelden i ideologiske oppgjør. Det kunne både skje på den måten at de formidlet forsoning mellom stridende parter – som de store forlagenes konversasjonsleksika som kanoniserte den borgerlige dannelsen – og ved at de mobiliserte for forandringer – som *Pax-leksikonet* (1978) og *Arbeidernes leksikon* (1932-1936). For kunnskapen er makt

 Nå brukes hele Internett som et eneste virtuelt leksikon

når den kan kanaliseres gjennom et system og en orden.

Nostalgi

Det som en gang var nyttig, lever videre i det skjønnes verden når det ikke lenger er nyttig. Utstillingen og boken om all verdens kunnskap gir et eksempel på nettopp det. De gamle leksika forfremmes til evigheten ved å minne om en tid, være monumenter over en tilstand hvor det fremdeles fantes en viss orden på sakene, en tid da spørsmålene fant entydige svar. Det ligger en solid dose nostalgi i drømmen om at det skulle finnes en gyldig orden av kunnskap om helheten. Både Jorge Luis Borges og Umberto Eco har, som kjent, laget litteratur om temaet.

Speile helheten

I den førmoderne verden var omfattende, avrundet og dekkende kunnskap det viktigste. En bok som kunne speile helheten, og hvor delene bekreftet hverandre innbyrdes, var derfor etterspurt. Senere ble nøyaktig kunnskap, sikker viten og nye innsikter viktigere enn fantasieggende systemer og fortellinger som leste naturens orden og historiens løp sammen. Et særlig viktig gjennombrudd for det moderne var Francis Bacons påstand om at «kunnskap er makt». Han er den første som ser teknologien som sentrum i en moderne syntese av forskning, produksjon og økonomi. På mange måter er det hans profeti som nå går i oppfyllelse når teknologien mater seg selv med de informasjonen den trenger for å reproducere seg i en verden den har kontroll over.

Kunnskap

Leksikonhistorie er en så spennende idrett, fordi de systemene som ordner og formidler den kunnskapen man har, har vært vel så viktige som disse kunnskapene selv. Ordene ordner tingene, men hva er det som ordner ordene? I de førmoderne leksika var informasjonene gjerne hierarkisk eller føydalt ordnet med nivåforskjeller mellom det åpenbarte, det overleverte og det sansbare. Kunnskaper ble vurdert etter deres autoritet som sto bak dem. Den alfabetiske ordningen av artikler (først i Johannes Balbus. *Catholicon* fra 1460) var derfor en viktig hendelse i utviklingen av et moderne og demokratisk kunnskapssyn. Balbus var den første som overlot ordningen av kunnskapene til leseren selv.

Planmessig ordning

Det man kan frykte, er at den nye informasjonsøkonomien kan bygge inn nye forskjeller og etablere nye, uformelle hierarkier. «Reføydalisering», som Jürgen Habermas kaller det, er en like stor fristelse i kunnskapshusholdningen som i samfunnslivet og politikken forøvrig. Når man nå har oppgitt enhver villet og planmessig ordning av kunnskapene, er bordet dekket for en skjult sortering. Kanskje var det moderne prosjektet med dets frihetsutopi og fremskrittstro langt tettere knyttet til den boklige skriftkulturen enn vi ennå har oppdaget.

Skogplanting. Investering i skogplanting i Afrika gir betydelig klimaeffekt, langsiktig økonomisk utvikling og bidrag til fattigdomsbekjempelse.

Om å knuse egg i Afrika

Debatt

Olav Bjella
Plantation Director,
Green Resources

Professor Tor A. Benjaminsen har sammen med to tidligere studenter Tonje Refseth og Kenneth Lia Solberg fra UMB et innlegg i Aftenposten 10. desember som ikke kan få stå uimotsagt. På samme måte som i NRK programmet «Oppgjørets time» kommer Benjaminsen med påstander fra masteroppgaven til Refseth som delvis er direkte feil eller tatt ut av sin sammenheng.

Det hevdes at Green Resources i 2009 betalte under offisiell minstelønn. I masteroppgaven til Refseth er kilden til dette en lokal fagforeningsleder, som mener at vi burde forholde oss til satsene for industri og ikke landbruk. Vi er enig i at lønnen er lav, men selskapet betaler på nivå med andre store arbeidsgivere i landbruket i regionen. I tillegg betales bidrag til den nasjonale syke- og pensjonskassen samt gratis mat.

Påstanden om at to landsbyer skal ha gitt bort areal i strid med Tanzaniansk lov er ikke riktig. Tildeling av land reguleres av sentrale myndigheter gjennom godkjenning av arealbruksplaner. Benjaminsen hevder at dette kan få store konsekvenser for fremtidig matsikkerhet. Faktum er at i denne regionen er befolkningstettheten svært lav. For å ta to eksempler, landsbyene Idete og Uchindile har begge et areal på ca. 500 km², eller omtrent som Oslo kommune (454 km² inkludert marka). Idete hadde ved siste folketelling 3094 innbyggere, mens Uchindile bare 1034. Storparten av

arealet er dyrkbart om enn delvis bratt og vanskelig tilgjengelig, derfor har begge landsbyer holdt igjen den beste jorden nær landsbyene til egen utvikling. De dyrker i dag en helt marginal del av dette, og selv i et 100 års perspektiv kan vi vanskelig se at vår skogplanting skal utgjøre noen trussel mot matvaresikkerheten i området. Vi er imidlertid enig i at dette kan være relevant mange andre steder i Afrika.

Benjaminsen hevder at landsbyen har gitt bort jord blant annet mot løfter om en andel av inntektene fra salg av klimavoter. Selskapet har aldri koblet dette, forpliktelsen om å gi ti prosent av fremtidig mulig salg av klimavoter ble inngått flere år etter avtalen om tildeling av jord. Green Resources har forøvrig fortsatt god tro på at dette skal gå i orden, om enn ikke nødvendigvis fra salg av klimavoter til den norske stat.

Betydelig klimaeffekt

Green Resources har de siste årene vært gjenstand for over 50 eksterne revisjoner og evalueringer. Plantasjonene som det henvises til i Tanzania og Mosambik er blant annet begge sertifisert i henhold til Forest Stewardship Council (FSC), noe som krever årlig revisjon av alle forpliktelser i lover og internasjonale konvensjoner relatert til miljø, sosiale forhold og rettigheter. At det fra tid til annen begås feil kan vi ikke forhindre, men å bedømme våre prosjekter med henvisning til eksempler i to studentoppgaver alene er ikke seriøst. At investering i skogplanting i Afrika gir betydelig klimaeffekt, langsiktig økonomisk utvikling og bidrag til fattigdomsbekjempelse kan det ikke herske noen tvil om.

Forskningens natur

Jeg viser til artikkelen «Det våres i vitenskapen» av Kathrine Aspaas som ble publisert i Aftenposten søndag 16. desember. Sitatene av meg i denne artikkelen er hentet fra et portrettintervju gjort i juni. Jeg har på forhånd kontrollert at sitatene er korrekte, men bruken av dem, og spesielt sammenhengen mellom sitatene og teoriene til Rupert Sheldrake, står helt og holdent for Aspaas' egen regning. Aspaas og jeg har ikke diskutert teoriene til Sheldrake. Hans påstand om at «vitenskapen har alle svarene» står fjernt

fra mitt inntrykk av at forskere hele tiden leter etter nye svar, nye teorier og nye forklaringsmodeller, og prøver å finne svakheter i eldre teorier. Det er dette som er forskningens natur. Min egen forskning tar forøvrig utgangspunkt i et klassisk mekanisk verdensbilde der vi bruker

fysikk, matematikk og datamaskiner til å forstå enkelte prosesser i biologi, medisin og geologi.
Hans Petter Langtangen
professor i informatikk,
Universitetet i Oslo

LES PÅ SI ;D

Siste innspurt med innkjøp og pynting før jul. Er det virkelig verdt det, spør Silje Emilie Horn Knudtzon (16).